

Кобецька Н.Р.,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВО ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сучасні євроінтеграційні процеси визначають зміст та основні засади функціонування всієї системи права і законодавства України. Оновлення правових механізмів, правових засобів та правових інститутів, зокрема і екологічного права, відбувається шляхом адаптації до вимог законодавства Європейського Союзу. Водночас, важливе значення для формування ефективного новітнього еколого-правового механізму має дослідження не тільки законодавчих положень Європейського Союзу загалом, а й аналіз відповідного законодавства, теорії та юридичної практики окремих держав ЄС. В цьому контексті цінним виступає досвід сусідньої Республіки Польща, яка є одним з близьких сусідів України, до початку 1990-х рр. належала до країн соціалістичного табору та розвивалася під політичним, економічним і правовим впливом СРСР, а з 2004 р. стала повноправним членом ЄС та пройшла період реформування національного законодавства в контексті його відповідності вимогам законодавства ЄС. Саме тому нині вбачається важливим проведення дослідження особливостей розвитку та сучасного стану екологічного права і законодавства сусідньої Польщі, використання її досвіду правового регулювання охорони довкілля, визначення та врахування помилок та колізій, які супроводжували процес реформування польського екологічного права і законодавства. Представлені тези покликані окреслити загальнотеоретичні підходи до визначення предмету, принципів, джерел та місця екологічного права в системі права Польщі, основні напрями і пріоритети еколого-правового регулювання в сусідній державі.

1. Щодо загальнотеоретичних підходів до становлення та самостійності галузі екологічного права Польщі.

Польська правова система, яка належить до романо-германської правової сім'ї, кілька десятиліть розвивалась в системі права соціалістичних держав, а, відповідно, основи формування і змісту системи права і законодавства до кінця XX ст. подібні до наших. Становлення екологічного права Польщі припадає на 70-і роки XX ст., коли були закладені законодавчі основи та теоретичні доктринальні підвалини для виокремлення самостійної групи норм, спрямованих на регулювання охорони довкілля. Вато зауважити, що, незважаючи на існування та поширення термінів «екологія», «екологічний», назва галузі права формулюється як «право охорони довкілля» (*prawo ochrony środowiska*). Право охорони довкілля Польщі визнається молодого та такою, що активно розвивається, галуззю права. При цьому, як і в Україні, в теорії права Польщі має місце спір про місце права охорони довкілля в системі права. Польські науковці виокремлюють кілька підходів до визначення місця права охорони довкілля в системі польського права: розгляд екологічного права як складової права адміністративного; обстоювання його міжгалузевого характеру; і – нарешті, визнання його самостійною галуззю права [1, с. 93-94]. До аргументів на користь необхідності спеціального та самостійного регулювання відносин охорони довкілля в рамках окремої галузі польські дослідники відносять: актуальність проблем охорони довкілля; необхідність визначення в межах одної системи норм вимог до господарюючих суб'єктів для недопущення негативних змін довкілля; особливість і єдність всіх елементів довкілля та його взаємодії з іншими об'єктами (особливість самого об'єкту регулювання) тощо. Наголошується також на виокремленні самостійної групи норм та законодавчих приписів щодо охорони довкілля в системі права ЄС. Важливими постулатами в навчально-науковій літературі виступають і аргументи екологічного характеру: єдність та взаємодія всіх елементів довкілля, а відповідно, вплив, використання і захист від цих дій має здійснюватись з урахуванням взаємодії і зв'язків всіх елементів довкілля [2, с. 45].

2. Щодо об'єктів та предмету регулювання права охорони довкілля Польщі.

Легального визначення поняття «право охорони довкілля» чи «правова охорона довкілля» польське законодавство не містить. Однак, основні законодавчі поняття цієї галузі сформульовані в базовому Законі про охорону довкілля 2001 року в редакції станом на 11 січня 2018 р. (*Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska*). Ст. 3 цього Закону дає визначення поняття «середовище» («*środowisko*»), під яким розуміються всі природні елементи, в тому числі перетворені в результаті діяльності людини, зокрема, поверхня землі, надра, води, атмосферне повітря, ландшафт, клімат та інші елементи біологічного різноманіття, а також взаємозв'язки між цими елементами. В цій же статті міститься законодавче визначення поняття «охорона довкілля» («*ochrona środowiska*»), яке означає дії або утримання від дій щодо забезпечення збереження або відновлення природного балансу; така охорона полягає, зокрема, в: а) раціональному формуванні середовища та розпорядженні природними ресурсами відповідно з принципом сталого розвитку, б) запобіганні забрудненню, в) відновленні природних елементів до належного стану. Сферою регулювання цього Закону відповідно до ст. 1 є правила охорони навколишнього середовища та умов використання його ресурсів з урахуванням вимог сталого розвитку, зокрема: 1) основи регулювання: а) умов охорони природних ресурсів, б) умов привнесення речовин або енергії в довкілля, в) витрат на використання навколишнього середовища; ... 4) обов'язки адміністративних органів; 5) відповідальність та санкції. Щодо предмету регулювання права охорони довкілля Польщі, то в наукових джерелах наголошується на широкому колі об'єктів та відносин, які регулюються, що не дає можливості докладно описати предмет галузі. В загальному вважається, що право охорони довкілля охоплює всі норми, пов'язані з охороною довкілля, незалежно від того, в якому нормативно-правовому акті вони закріплені. Структура ж навчальної дисципліни включає такі теми для вивчення: загальна частина: основні засади, управління, фінансування, відповідальність; особлива (хоч так не називається) охоплює окремі сфери регулювання: якість довкілля і регулювання викидів (регулювання викидів в різних видах діяльності, надання дозволів, зокрема

інтегрованих), охорона атмосферного повітря, запобігання надзвичайним ситуаціям, поводження з небезпечними хімічними речовинами, поводження з відходами, управління внутрішніми водами, управління морськими водами, управління ресурсами надр, охорона біорізноманіття, охорона споживчих ресурсів біосфери (лісові ресурси, тваринний світ) [2].

3. Щодо сучасної екологічної політики Польщі та основних пріоритетів правової охорони довкілля.

В польських наукових джерелах екологічна політика визначається як свідомо і цілеспрямована діяльність різних органів влади щодо природного середовища. Вона полягає в створенні умов для раціонального використання ресурсів та властивостей довкілля, належній охороні і майстерному управлінні на базі отриманих людством теоретичних та практичних знань. Політика визначає цілі, методи та засоби управління навколишнім середовищем. Зазвичай, це залежить від внутрішніх умов, головним чином від загальної політики держави, стану довкілля та економіки, стану суспільної свідомості, зацікавленень і прагнень основних соціальних груп, а також зовнішніх умов [3, с. 112-113]. Польща була першою країною Східної Європи, де у 1989 році було схвалено документ під назвою «Національна екологічна політика». Польський закон про охорону довкілля закріплює обов'язок розробки екологічної політики держави на найближчі 4 роки і з перспективою на наступні 4 роки. Останні роки для екологічної політики Польщі характерний особливий вплив права ЄС, що пов'язано зі вступом країни в Європейський Союз. Наближення законодавства Польщі (в т.ч. і екологічного) до стандартів ЄС тривало фактично з 1993 до 2004 року. При цьому ключовим в такому процесі було не стільки формальне перейняття європейських приписів, а створення необхідних організаційно-матеріальних умов, адміністративно-правових, фінансових механізмів, управлінських структур, необхідних для реального запровадження адаптованих норм. Як відзначає Мачей Новіцкі, колишній Міністр охорони довкілля Польщі, забезпечення ефективності охорони довкілля Польщі спитається на три «стовпи»: чітке законодавче закріплення стандартів охорони довкілля; контроль за дотриманням встановлених приписів; фінансування

природоохоронних заходів [4, с. 21-22]. До основних, законодавчо закріплених принципів (засад), на яких ґрунтується еколого-правове регулювання в сусідній Польщі належать принципи: зрівноваженого (сталого) розвитку; комплексності; запобігання (попередження); «забруднювач платить»; пріоритетності вимог охорони довкілля; відкритості інформації; доступу громадськості; стандартизації і нормування впливів тощо. Новітні законодавчі еколого-правові механізми стосуються закріплення процедур оцінки впливу на довкілля, захисту від шуму, вимог до облаштування промислових зон, дозвоільних процедур на викиди в довкілля (включаючи інтегровані дозволи), ефективних фінансових механізмів тощо. Однак, в основі нинішньої політики Польщі, як і Європейського Союзу загалом, покладений принцип сталого розвитку, на забезпечення реалізації якого спрямовані приписи польського екологічного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Karski Leszek. Znaczenie prawa ochrony środowiska. *Studia Ecologiae et Bioethicae*. 2011. № 1. Т. 9. S. 85-97.
2. Prawo ochrony środowiska / M. Gorski i inni (red.). Warszawa: Wolters Kluger Business, 2009. 605 s.
3. Jakubowska Agnieszka. Ochrona środowiska – aspekty prawne zagadnienia. *MazowszeStudia Regionalne*. Nr 1/2008. S. 109-127.
4. 25 lat ochrony srodowiska w Polsce / red: Sandra Kokocinska, Mikołaj Maternik, Piotr Matuszewski. Poznan: ABRYS, 2014. 151 s.

*Коваленко Т.О.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор та в.о. завідувача кафедри земельного та аграрного права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВИНОРОБСТВО В УКРАЇНІ: НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Одним із перспективних напрямів ведення товарного сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах є виноробство, яке